

'מקדשי האומה ומחזקי רוחה'

דרכי ה' נסתרות

רמח"ל, דעת תבונות עמ' קלו

ואמנם, יש לך לדעת הקדמה גדולה, והיא, שבאמת אין הקב"ה מואס יגיע כפיו לעולם חייו, ואינו עוזב ומניח את העולם; אלא בשעה שנראה כאילו העולם עוזב ממנו, הענין הוא שאדברא, הרי הוא מחדש טובה לעולמו, ונפלאותיו ומחשבותיו תמיד כל. היום רק לתיקונו של עולם, לא לקלקולו; אלא שהוא מסתיר עצתו הסתר גדול מאד, ואז נמצא העולם כמו עוזב, ובני האדם סובלים עונשי חטאתיהם. וכך אמרו רז"ל (ב"ר, צא, י) על יעקב אבינו ע"ה, "ויאמר ישראל למה הרעותם לי" (בראשית מג, ו), ריש לקיש בשם ר' חמא בר חייא, מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה אלא כאן. אמר הקב"ה, אני עוסק להמליך בנו במצרים, והוא אומר, "למה הרעותם לי". הדא הוא דאתמר (ישעיהו מ, כז), "נסתרה דרכי מה"י וגו'. והיינו, כי כל זמן שהיה יעקב אבינו בצער על פרישת יוסף ממנו, הקב"ה לא היה אלא מגלגל גלגולים להמליך יוסף ולהחיות את יעקב בשלוחה, אלא שמתוך שעצה עמוקה היתה, היה הצער עובר על יעקב. וזה בנה אב, שלכל עילוי שרוצה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב - אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת, ועל כן יקרה קודם לו צער. והרי זה כענין שאמרו רז"ל (ברכות ה ע"א), "שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא על ידי יסוריך":

דרכי הגאולה

מדרש תהילים פ"כ ד':

"יענך ה' ביום צרה" משל לאב ובן שהיו מהלכים בדרך ונתיגע הבן ואמר לאב: היכן היא המדינה? אמר לו: סימן זה יהא בידך אם ראית בית הקברות לפניך - הרי היא המדינה קרובה לך, כך אמר להם הקב"ה לישראל: אם ראיתם את הצרות שנתרבו אתכם - באותה שעה אתם נגאלין, שנאמר: יענך ה' ביום צרה".

מעלת הנופלים

הרב קוק, אגרות הראיה חלק ה' (אגרת תשע"ח) בענין הפרעות ביהודי ארץ-ישראל

דברי הרב קוק זצ"ל בענין הפרעות ביהודי ארץ-ישראל - (ר"ח חשוון) בהלכות הקדושים בירושלים, ביום הששי בצהריים הובלו הקדושים, חללי המאורעות של ב' נובמבר, למקום-מנוחתם על הר-הזיתים.

חז"ל אמרו: 'כל המוריד דמעות על אדם כשר, הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנוזי'. אם יש בעולם אדם כשר, הרי אלה הקרבנות הקדושים המוטלים לעינינו, הם בודאי בכלל 'אדם כשר'. אבל שתי סבות הן שלא נותנות לבכות על מתינו אלה.

ראשית, הצרה היא כ"כ גדולה, האסון הוא כ"כ נורא עד שהלב מתאבן וא"א לחוריד דמע. ושניה, אין בוכים על מיתת גבורים, הם מקדשים את האומה ומחזקים את רוחה'.

מה עושים?

'עת מלחמה' עמ' 9, הרב טאו

עומדים אנו בימים מיוחדים בהם כולנו חשים באירועים לאומיים גדולים המתרחשים לנגד עינינו, הן מבחינה מעשית והן מבחינה נפשית ורוחנית, האומה כולה כואבת ומצטערת באובדן בניה ובהשפלת כבודה, ומתפללת להצלחת כוחות הבטחון במלחמתם, לרפואת הפצועים ושחרור החטופים.

מהלך גאולתנו רצוף קשיים ומשברים רבים ולעיתים הוא אף גובה מאתנו קרבנות יקרים עד מאוד. חז"ל [שיר השירים רבה ב, ט] מבארים כי הפסוק 'דומה דודי לצבי' נאמר על הגאולה האחרונה ומתאר את אופיה: 'מה צבי זה נראה וחוזר ונכסה... כך גואל האחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהן'. על פי המבט הגלוי נראה לעיתים כי ישנן נסיגות במהלך הגאולה, אמנם מבט אמוני-פנימי מלמדנו כי כשם שהצבי גם בהיותו נכסה מהעין, אינו חדל לרגע מלהתקדם, ועתיד הוא להתגלות לעינינו כאשר יגיע למקום גבוה - כך גם הגואל, דרך כל ההסתרים והקשיים ממשיך הוא לקדם את מהלך הגאולה.

הזעזוע העובר על ארצנו מלמד אותנו על מדרגה נסתרת המתחילה להתרקם. זהו תהליך שאינו בשליטת יד אדם. אך מטרתו היא לרומם אותנו למדרגה עליונה יותר. לכן הפסוק אומר 'הי' איש מלחמה'. המלחמה היא תהליך אלוקי שנועד לקדם אותנו, ועלינו להבין מה תפקידנו בעת הזאת.

הדיבור והפחד בעת מלחמה

צורת הדיבור:

ברכות דף ס/א

תנו רבנן הנכנס לבית המרחץ אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתצילני מזה ומכיוצא בו ואל יארע בי דבר קלקלה ועון ואם יארע בי דבר קלקלה ועון תהא מיתתי כפרה לכל עונותי. אמר אביי לא לימא אינש וזכי, דלא לפתח פומיה לשטן, דאמר ריש לקיש וכן תנא משמיה דרבי יוסי: לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. אמר רב יוסף מאי קראה? דכתיב כמעט כסדום היינו לעמורה דמינו.

מאי אהדר להו נביא: שמעו דבר ה' קציני סדום וגו'. כי נפיק מאי אומר? אמר רב אחא מודה אני לפניך ה' אלהי שהצלתי מן האור.

הרב קוק זצ"ל - עין אי"ה

האיש הבריאה בגופו ונפשו לא יחרד ורעיוניו לא יבהלוהו גם בעת שיצייר לנפשו אסונות ופגעים, ומדת הגבורה לא תעזבהו. ע"כ הברייתא הראשונה שנאמרה בימים מקדם בעת ישב ישראל עוד שלו ושאנן ולא חובלה רוחו, דברה דברים כהוייתם על המציאות בכל דרכי אפשרותה, ולא חלה בזה כל אסון לרוח הגבורה הצריכה להיות תמיד עם האדם.

אמנם בעת הגלות, שנחלשו הנפשות, צריכות ההרגשות לשמירה יתירה, וביותר רוח הגבורה עלול להיות נפגע מכל רעיון מחריד. ומצד חלישות הנפש אין האדם שליט להסיר מלבבו רעיוני עצב וחרדה אם רק הוציאים בשפתו. ע"כ אל יפתח אדם פיו לשטן, כי התכונה החלשה המחוברת לעם ד' ע"י תגרת יד אויביו וצרותיו הרבות, אם כי בקרבו רוחו מלא אומץ וגבורה. אבל צריכה היא שמירה מכל ציור מרעיד ומחליש. וההחלשה והפחד ומיעוט הגבורה, הם מכינות את האדם לנפילות רבות, גשמיות ורוחניות, "טוב לפני הא-להים ימלט ממנה".

והדבר נוהג אפילו בתכונות הרוחניות וגם במצב הכללי בעת ההתמוטטות וחסרון הגבורה הבריאה, כי אז מוצאים הציורים החיצוניים מקום לפעול ע"פ דרכם, עד שאפילו ביחוסים המוסריים הכלליים ראוי להשמר מהתפרצות דמיונות רעות ע"י הדיבור. "כמעט לסדום היינו" הנה התוכחה ביאוש כזה, גורמת באמת נמיכת רוח וקלקול מוסר, עד שנכון הוא הדבר ע"פ האמת הברורה לקרותם קציני סדום.

יש בזה מקום לימוד בעניני התוכחה והלימוד וההתעוררות הכללית בעניני הכלל, שלא לתאר המצב, בין הרוחני בין הגשמי, בצבעים של יאוש ואפלה גדולה. שאין אותן הציורים מביאים לרומם את העם, כ"א להשכיך כבודו לעפר, לרפות ידיו ולהשפילו, והרעיונות המשפילים את הרוח, פועלים בעל כרחו של האדם הפרטי וגם בעל כרחו של האומה בכללה

בטחון לעומת הפחד

ברכות דף ס עמוד א

תנו רבנן, מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר, אמר: מובטח אני שאין זה בתוך ביתי. ועליו הכתוב אומר +תהלים קי"ב+ משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטח בה... ההוא תלמידא דהוה קא אזיל בתריה דרבי ישמעאל ברבי יוסי בשוקא דצינן. הווייה דקא מפחיד, אמר ליה: חטאה את דכתיב +ישעיהו ל"ג+ פחדו בציון חטאים. אמר ליה: והכתיב +משלי כ"ח+ אשרי אדם מפחד תמיד! - אמר ליה: ההוא דבדרי תורה כתיב. יהודה בר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנונא, אתנח. אמר ליה: יסורים בעי ההוא גברא לאתווי אננשיה? דכתיב +איוב ג' כ' כי פחד פחדתי ויאיתיני ואשר' יגרתני יבא לי. - והוא כתיב: אשרי אדם מפחד תמיד! - ההוא בדברי תורה כתיב.

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ע עמוד א

אמר רבי יוחנן: שלשה דברים מכחישים כחו של אדם, ואלו הן: פחד, דרך, ועון. פחד, דכתיב: +תהלים לח+ לבי סחרחר עזבני כחי; דרך, דכתיב: +תהלים ק"ב+ ענה בדרך כחי; עון, דכתיב: +תהלים לא+ כשל בעוניי כחי.

הפחד - הראי"ה - אדר היקר

הפחד הנפרז הוא נוטל את זיו החיים של האדם ושל כל החי המרגיש. אין דבר רע ואכזרי בעולם דומה לו. הוא מגדיל את כל הרעות יותר באין ערוך ממה שהם, ומאפיל את זוהר כל הטובות, בחתירתו אשר יחתור מתחת לאשיותיהן להגזים ששם צפונה רעה, תחת הטוב הגלוי. מקור כל חולשה וכל רפיון חמרי מוסרי ושכלי, הוא רק הפחד העובר את גבולו; הוא יאיים על האדם, שלא יעשה כל דבר לישועתו, שלא ינקף אצבע להצלתו, שמא ינזק, שמא יביא עליו רעה לא יוכל כפרה, עד שהוא עושהו לחלש ומלא רפיון, עד שמעצלות ואפס מעשה הוא נופל בכל רע. הפחד היותר מזיק הוא הפחד המחשבי, שמטיל הדמיון הכוזב על החלק היותר עדין ויותר מפואר מן המין האנושי, שהם עומדים לנס, להיות לאורות מזהירים את דרכי החיים אל הכלל כלו...

ההצלה היותר נכבדה לעמנו לעת כזאת היא הסרת הפחד הדמיוני הרוחני מתוך הלב, להראותו ברור כשמש, שאין לו כלל וכלל ממה לפחדו. יפחדו העמים המתהללים באיליים, שלא ישבר כחם הכללי הדמיוני, שפעל על הסכמתם הקבוצית. יפחדו מאור האמת והיושר, כל ממלכות הרשע, שהתכלית החובקת את כל שאיפותיהם הוא אגרוף זדון ועיוות משפט, שאור המחשבה הטהורה כשהיא מתגברת הוא מראה את ניוולו, וממילא מתנתקים המאסרים הכלליים, והחזק העממי יוכל לנפול ולהתמוטט. אבל למה יירא ישראל? זה העם, שהמאור היותר עליון של המחשבה היותר טהורה ויותר רוממה הוא עזו וחסנו, שהצדק היותר טהור ויותר זך הוא הודו והדרו, תקותו וחפצו. הוא צריך רק לעלות, רק להשכיל יותר ויותר, במה שכבר קבוע וצבור בפנימיות עצמותו. אז, רק אז ימלא ישועה ואורה, אז יגלה לפניו כמה גדול ערכו, וכמה שפלים הנם אותם שהם דורכים עליו ברגל גאווה. וכל מה שתתגדל ותתרחב יותר מחשבתו יכיר יותר את נשמתו והדרת כבודו, עד אשר ירומם וינשא להראות גלוי לכל את אוצר החיים הגנוז בקרבו, עד שיכירו וידעו כל באי עולם כי רוחו הוא רוח ד', ונשמת שדי היא נשמתו.

מלחמות ישראל: מלחמה נגד ה'

הרמב"ם באיגרת תימן (רמב"ם לעם, עמ' קטו-קטז):

ומפני שייחד אותנו הבורא במצוותיו ובחוקותיו והתבארה מעלתנו על זולתנו בכללותו ובמשפטיו שנאמר: 'ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים', קנאונו הגויים כולם על דתנו קנאה גדולה וילחצו מלכיהם בשבילה לערער עלינו שטנה ואיבה. ורצונם להלחם בה' ולעשות מריבה עמו, ואלהים הוא ומי ירב לו. ואין לך זמן מאז שנתנה לנו תורה שכל מלך עובר עבודה זרה גובר או מכריח או מתגבר או אנס, שאין תחילת כוונתו ודעתו לסתור תורתנו ולהפוך דתנו באונס בניצחון ובחרב. כמו עמלק וסיסרא וסנחריב ונבוכדנצר וטיטוס ואדריינוס והרבה כיוצא בהם...

זכריה פרק ט

"גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלךך יבוא לך צדיק ונושע הוא..."

תנחומא פרשת אחרי מות סימן יב

"גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלךך יבוא לך צדיק ונושע הוא" (זכריה ט) "א"ר ברכיה הכהן ברבי ... צדיק ומושיע אין כתיב אלא יצדיק ונושע הוא, וכן הוא אומר "הנה ה' השמיע אל קצה הארץ אמרו לבת ציון הנה ישעך בא" (ישעיה סב) מושיעך בא אין כתיב כאן, אלא ישעך כביכול הוא נושעך,